

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาชุมชนในเขตชนบท นับเป็นจุดมุ่งหมายที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาประเทศ ดังจะเห็นได้จาก การกำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ต่างก็เน้นงานพัฒนาชุมชนชนบทเป็นงานหลักในการพัฒนาประเทศ

การพัฒนาชุมชน เป็นวิธีการที่ดีที่สุด เพราะเป็นวิธีค่อยทำค่อยไป สร้างความเจริญทางวัตถุไปพร้อม ๆ กับการพัฒนาตัวคนควบคู่กันไป ป้องกันไม่ให้เกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างคนกับวัตถุ อันจะเป็นการป้องกันปัญหานานาประการไปในตัว (สัญญา สัญญาวิวัฒน์ 2523: คำนำ) ซึ่งปัจจุบันจะเห็นได้ว่า ประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะประเทศกำลังพัฒนา เช่นประเทศไทย ต่างมีความเห็นตรงกันว่า ปัญหาสำคัญที่ควรให้ความสนใจปรับปรุงแก้ไขอย่างรีบด่วนก็คือ ปัญหาความไม่รู้ ความเจ็บป่วย และความยากจนของประชาชน โดยเฉพาะปัญหาความยากจนในเขตชนบท เพราะผลการพัฒนาประเทศที่ผ่านมาแสดงให้เห็นชัดเจนว่า ปัญหาความยากจนเป็นปัญหาด้านโครงสร้างที่สำคัญประการหนึ่ง ซึ่งมาตรการและโครงการต่าง ๆ ทั้งในฝ่ายของรัฐบาลและเอกชน ยังไม่สามารถคลี่คลายปัญหาได้เท่าที่ควร (โฆสิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์ 2524: 220) แต่อย่างไรก็ตาม รัฐบาลก็ได้ให้ความสำคัญต่อปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ตลอดมา ดังที่รัฐบาลชุดปัจจุบัน ซึ่งมี พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นนายกรัฐมนตรี ก็ได้กำหนดแนวทางในการแก้ปัญหาดังกล่าวว่า รัฐบาลให้ความสำคัญอย่างสูงกับการพัฒนาชนบท โดยจะกระจายความเจริญทางเศรษฐกิจไปสู่ภูมิภาคอื่น ๆ ให้ทั่วถึงเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน และการกระจายรายได้ อย่างต่อเนื่อง และจริงจัง (พลเอก ชาติชาย ชุณหะวัณ 2531: 2)

ดังนั้น การพัฒนาชุมชนจึงเป็นเรื่อง การหาวิธีที่จะขจัดปัญหาในชุมชน โดยมีกำหนดเป้าหมายและทิศทางเอาไว้แล้ว ซึ่งอาจมีรูปแบบ และวิธีการแตกต่างกันออกไป แต่วิธีการเหล่านี้จะมุ่งพัฒนาคนให้คนช่วยเหลือตนเอง และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เนื่องจากในการพัฒนาชุมชนให้ความสำคัญในการที่จะพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะในเขตพื้นที่ชนบท เพื่อที่จะพัฒนาประชาชนในชนบท ให้มีความขยัน และเชื่อมั่นในการช่วยตนเอง เพื่อร่วมรับผิดชอบใน

การพัฒนาชุมชนของตน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และการปกครอง โดยความร่วมมือของหน่วยราชการ และเอกชนในส่วนที่เกินขีดความสามารถของประชาชน (กรมพัฒนาชุมชน ก่อส่งเสริมและเผยแพร่ 2526: 1-2) วิธีนี้จึงเป็นแนวทางการพัฒนาประเทศไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองได้ เพราะการพัฒนาชุมชนนั้น เป็นการเสริมสร้างรากฐานความเจริญมั่นคงให้แก่ประเทศ และเป็นการปูพื้นฐานอันสำคัญยิ่งในการพัฒนาทุกด้าน (บุญศรี แก้วคำศรี และ มนตรี ขอรรัตน์ 2525: 16)

การพัฒนาชุมชน จะประสบผลสำเร็จไปได้ จะต้องอาศัยทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ คือ เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีความรู้ ความสามารถ มีคุณธรรม มีทักษะในการประกอบอาชีพ และมีคุณภาพชีวิตที่ดี นั่นคือ คนจะต้องได้รับการพัฒนาเสียก่อน จึงจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนของตนได้

การพัฒนาดนจะสำเร็จลุล่วงไปได้ ต้องอยู่ที่ประสิทธิภาพในการให้การศึกษาแก่คนนั่นเอง เพราะเป็นที่ยอมรับว่า การศึกษาเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพสูง ในการพัฒนาคุณภาพของคน เมื่อประชาชนได้มีคุณภาพที่ดีแล้ว เขาก็จะได้นำเอาความรู้ ความสามารถของตนไปพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและครอบครัว นำไปพัฒนาชุมชน สังคม และย่อมส่งผล รวมไปถึงประเทศชาติด้วย

การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม เป็นนโยบายสำคัญที่รัฐประสงค์จะให้สถานศึกษาเอื้อบริการทางการศึกษาแก่ประชาชน ทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบ โรงเรียนให้กว้างขวางยิ่งขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากประชาชนของประเทศบางส่วน ยังขาดโอกาสและประโยชน์จากการศึกษา จากสถานศึกษาที่มีอยู่ในท้องถิ่น เพื่อนำไปปรับปรุงพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม หรือเพื่อปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวิถีความเป็นอยู่ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งแม้ว่า สถานศึกษาของรัฐจะได้ดำเนินการในบทบาทและหน้าที่ในการให้การศึกษา และบริการแก่ประชาชน นอกเหนือจากบทบาท และหน้าที่ในการสอนอบรมอยู่แล้วก็ตาม ก็ยังเห็นว่าบทบาทและหน้าที่ดังกล่าวมิได้กระทำอย่างกว้างขวางครอบคลุมจนสามารถใช้ทรัพยากรทางการศึกษา ทั้งของรัฐบาล และเอกชนได้อย่างสูงสุด (กระทรวงศึกษาธิการ 2531: 1)

จะเห็นได้ว่า รัฐบาลหลายยุคสมัยได้พยายามที่จะปรับปรุงคุณภาพชีวิตและสังคมของชนบทในหลายรูปแบบ แต่ก็ยังไม่สามารถแก้ไขได้หมด หรือทำให้ปัญหาของชุมชนหมดไป ดังนั้น โรงเรียนมัธยมศึกษาที่เป็นส่วนหนึ่งของรัฐ และเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ที่ต้องรับบทบาทและหน้าที่ในการช่วยแก้ไขปัญหาของชุมชน หรือพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนให้ดีขึ้น โดยใช้

กระบวนการทางการศึกษา และกิจกรรมทางการศึกษาในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมของชุมชน ดังนั้นหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องจึงได้จัดทำโครงการโรงเรียนมัธยมศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม (มพชส.) ขึ้น เพื่อรับผิดชอบงานด้านพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะงานด้านพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมของชุมชนในเขตชนบท (กรมสามัญศึกษา 2532: 1)

วัตถุประสงค์ของโครงการโรงเรียนมัธยมศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม คือ ให้โรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐร่วมมือกับศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน หน่วยงานและองค์กร และบุคคลทั้งภาครัฐบาลและเอกชน จัดการศึกษาหรือกิจกรรมการศึกษาที่ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม ให้แก่โรงเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาทุกโรงเรียน (เป็นโรงเรียนที่ดำเนินงานตามระบบ การพัฒนาชนบทแห่งชาติ (กชช.) จำนวน 750 โรงเรียนทั่วประเทศ ในเขต 64 จังหวัด) ในช่วงปี พ.ศ. 2532-2534 แบ่งเป็นรุ่น ๆ ละ 250 โรงเรียน และให้กับประชาชนทั่วไปในหมู่บ้านหรือตำบลที่ตั้งของโรงเรียนมัธยมศึกษา ซึ่งโรงเรียนมัธยมศึกษาโครงการโรงเรียนมัธยมศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมทุกโรงเรียนต้องเลือกกิจกรรมการศึกษา กิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง หรือหลาย ๆ กิจกรรม ตามความพร้อมหรือความเหมาะสมและความเห็นชอบของคณะทำงาน มพชส. ทั้งนี้เพื่อให้เกิดผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมของนักเรียนและประชาชนในด้านต่อไปนี้ คือ

1. การพึ่งตนเองในปัจจุบัน 4
2. ความเข้าใจ และใช้ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อพัฒนาอาชีพที่เหมาะสมกับท้องถิ่น
3. การพัฒนาสุขภาพ พละนาามัย การกีฬา และนันทนาการ
4. การแก้ปัญหาและพัฒนาสภาพสังคม
5. การสร้างสิ่งยึดเหนี่ยวร่วมกันในเรื่อง ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข
6. การพัฒนาการศึกษาตลอดชีวิต (กรมสามัญศึกษา 2532: 7)

บทบาทของโรงเรียนมัธยมศึกษาในโครงการดังกล่าว บุคคลที่มีบทบาทสำคัญในฐานะผู้ปฏิบัติงาน ได้แก่ ครูมัธยมศึกษาในโรงเรียนตามโครงการนั่นเอง ซึ่งนอกเหนือจากหน้าที่สอนในโรงเรียน คือต่อนักเรียนแล้ว ครูมัศึกษายังต้องมีบทบาทต่อชุมชนหรือต่อประชาชนในชุมชนอีกด้วย กล่าวคือ จะต้องมีการสร้างความสัมพันธ์กับประชาชนในชุมชน รู้จักสำรวจชุมชนว่ามีความเป็นมา พื้นฐานเป็นอย่างไร มีสภาพแวดล้อม การดำเนินชีวิตของประชาชนในชุมชนเป็น

อย่างไร อีกทั้งต้องมีการประชาสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนด้วย ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชน และนักเรียนได้ทราบเป้าหมายของโรงเรียน หรือเป้าหมายของโครงการพัฒนาต่าง ๆ และ ยินดีที่จะให้ความช่วยเหลือในการพัฒนาโรงเรียน และชุมชนของตนเองเป็นอย่างดี

สรุปได้ว่าการพัฒนาชุมชนโดยการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน และพัฒนาสังคมใน ชุมชน ครูมัธยมศึกษาจึงนับเป็นบุคลากรหลักในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อให้โครงการโรงเรียนมัธยมศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมบรรลุตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ดังกล่าวข้างต้น เมื่อพิจารณา จากกิจกรรมการศึกษาที่ใช้เป็นกระบวนการสำคัญเพื่อทำให้เกิดผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตและ สังคมของนักเรียนและประชาชน 6 ประการดังกล่าวข้างต้น และตัวชี้วัดที่ แสดงให้เห็นในการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน 32 ประการที่ได้กำหนดไว้ในคู่มือการปฏิบัติงาน โครงการ มพชส. (กรมสามัญศึกษา 2532: 6, 19) ซึ่งกรมสามัญศึกษาได้นำกิจกรรมการศึกษา และตัวชี้วัดในการมีคุณภาพชีวิตที่ดีดังกล่าวมาเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาว่าครูในโครงการ มพชส. จะต้องปฏิบัติงานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมของนักเรียนและประชาชนในด้านใดบ้าง นอกจากนี้จากการปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์รวมทั้งผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 4 ท่าน จึงสามารถ นำกิจกรรมการศึกษา 6 ประการ และตัวชี้วัดที่แสดงให้เห็นถึงการมีคุณภาพชีวิตที่ดี 32 ประการ มาแบ่งเป็นบทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูในโครงการ มพชส. โดยสามารถแบ่งบทบาทครู ออกเป็น 5 ด้าน ดังรายละเอียดตามตารางต่อไปนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 1 เนื้อหาในการพัฒนาชุมชนเพื่อให้เกิดผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมของนักเรียน
และประชาชน

บทบาทในการพัฒนาชุมชนที่มี ผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต และสังคมของนักเรียนและ ประชาชน	เนื้อหา (โดยพิจารณาจาก)	
	กิจกรรมการศึกษาที่โรงเรียนจัดขึ้น เพื่อพัฒนาชุมชน	ตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตที่ดีของ นักเรียนและประชาชน
1. ด้านการศึกษาและอาชีพ	<ul style="list-style-type: none"> - การพัฒนาการศึกษาตลอดชีวิต เช่น การให้ความรู้เกี่ยวกับอาชีพที่ เหมาะสมในท้องถิ่นแก่ประชาชน 	<ul style="list-style-type: none"> - ประชาชนรู้หนังสือ - เด็กได้เรียนถึงประถม 6 - ประชาชนสามารถได้รับ ข่าวสารในด้านต่าง ๆ
2. ด้านสังคม และ วัฒนธรรม	<ul style="list-style-type: none"> - การฝังตนในปัจจัย 4 - การแก้ปัญหา และพัฒนาสภาพ สังคม 	<ul style="list-style-type: none"> - ครอบครัวมีความปลอดภัย - ประชาชนเป็นสมาชิกกลุ่ม พัฒนา - ประชาชนมีส่วนในการพัฒนา ตนเองและสังคม - มีการบำรุงรักษา สาธารณสมบัติ - การรักษามรดกทาง วัฒนธรรม - มีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม - ประชาชนไม่มั่วเมา การพนันสิ่งเสพติด - ประชาชนร่วมกิจกรรม ทางศาสนา - ประชาชนไม่ฟุ่มเฟือย

ตารางที่ 1 (ต่อ)

บทบาทในการพัฒนาชุมชนที่มี ผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต และสังคมของนักเรียนและ ประชาชน	เนื้อหา (โดยพิจารณาจาก)	
	กิจกรรมการศึกษาที่โรงเรียนจัดขึ้น เพื่อพัฒนาชุมชน	ตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตที่ดีของ นักเรียนและประชาชน
3. ด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี	- ความเข้าใจ และใช้ความรู้ ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อพัฒนาอาชีพที่เหมาะสมใน ท้องถิ่น	- ปลูกพืชเลี้ยงสัตว์ให้ได้ ได้ผลผลิตสูง - ใช้พืชพันธุ์ดี - ใช้ปุ๋ยดีถูกต้อง - รู้จักวิธีป้องกันและกำจัด ศัตรูพืชอย่างได้ผล - บำรุงแพรวพันธุ์สัตว์ อย่างได้ผลและถูกวิธี
4. ด้านสาธารณสุข	- การพัฒนาสุขภาพ อนามัย การกีฬา และนันทนาการ - การพึ่งตนเองในปัจจุบัน 4	- ประชาชนมีการบริโภค อาหารที่ดีมีประโยชน์ - ประชาชนมีบ้านอยู่อาศัย อย่างสะอาดมีระเบียบ มีส้วมราดน้ำ - ประชาชนได้ดื่มน้ำสะอาด - เด็กได้รับวัคซีนครบ - ประชาชนรู้วิธีคุมกำเนิด ให้มีลูก 2 คน - ประชาชนได้รับการตรวจ ครรภ์

ตารางที่ 1 (ต่อ)

บทบาทในการพัฒนาชุมชนที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต	เนื้อหา (โดยพิจารณาจาก)	
และสังคมของนักเรียนและประชาชน	กิจกรรมการศึกษาที่โรงเรียนจัดขึ้นเพื่อพัฒนาชุมชน	ตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตที่ดีของนักเรียนและประชาชน
5. ด้านการเมืองการปกครอง	- การสร้างสิ่งยึดเหนี่ยวร่วมกันในเรื่อง ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตยโดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข	- ประชาชนไปใช้สิทธิ์เลือกตั้งในโอกาสต่าง ๆ

จากตารางที่ 1 จะเห็นได้ว่าบทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูโครงการ มพช. สามารถแบ่งออกเป็น 5 ด้าน คือ ด้านการศึกษาและอาชีพ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ด้านสาธารณสุขและด้านการเมืองการปกครอง โดยในแต่ละด้านจะครอบคลุมเนื้อหาที่ได้ถูกกำหนดเอาไว้เพื่อใช้จัดกิจกรรมการศึกษาเพื่อให้มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต และสังคมของนักเรียนและประชาชน ในการจัดกิจกรรมการศึกษาดังกล่าว กรมสามัญศึกษาได้กำหนดเอาไว้ในวัตถุประสงค์ข้อหนึ่งว่า โรงเรียนมัธยมศึกษาโครงการ มพช. ต้องเลือกกิจกรรมการศึกษากิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งหรือหลาย ๆ กิจกรรมตามความพร้อม ความเหมาะสม และความเห็นชอบของคณะกรรมการโครงการ มพช. เพื่อให้เกิดผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมของนักเรียนและประชาชน (กรมสามัญศึกษา 2531: 1) จะเห็นได้ว่าโครงการ มพช. ไม่ได้เน้นในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมของประชาชนทั่วไปในชุมชนเท่านั้น แต่รวมถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมของนักเรียนด้วย ซึ่งในเรื่องนี้ สุจริต เพียรชอบ (2522:54) ได้กล่าวว่า การให้การศึกษาดูแลผ่านทางนักเรียนเป็นการให้การศึกษาก่อนแก่ประชาชนโดยทางอ้อมกล่าวคือ เมื่อนักเรียนได้เรียนรู้บทเรียนต่าง ๆ จากโรงเรียนแล้ว

ซึ่งในการเรียนอาจมีการปฏิบัติทางบ้านด้วย ผู้ปกครองของเด็กก็จะเกิดการเรียนรู้ไป
ในขณะเดียวกันกับที่เด็กนำไปปฏิบัติที่บ้าน ดังนั้นกรมสามัญศึกษาซึ่งรับผิดชอบโครงการ มพช.
จึงเห็นความสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมของนักเรียนเพื่อให้นักเรียนเป็นสื่อกลาง
ความรู้ในอันที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมของประชาชนด้วย

ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงศึกษาทบทวนในการพัฒนาชุมชนของครูมัธยมศึกษา
โครงการโรงเรียนมัธยมศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม (มพช.) ในด้านต่าง ๆ ดังกล่าว
โดยผู้วิจัยต้องการศึกษาทบทวนที่ปฏิบัติจริงของครูมัธยมศึกษาในโครงการ มพช. เพื่อที่จะได้ทราบว่า
ครูได้ปฏิบัติหน้าที่ในการพัฒนาชุมชนเพื่อให้เกิดผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมของนักเรียน
และประชาชนให้สอดคล้องกับนโยบายวัตถุประสงค์ และเป้าหมายของโครงการโรงเรียน
มัธยมศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมอย่างไรมีปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติหน้าที่และมี
ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหา อุปสรรค ที่เกิดขึ้นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาทบทวนที่ปฏิบัติจริงของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในโครงการโรงเรียน
มัธยมศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมในการพัฒนาชุมชน
2. เพื่อศึกษา ปัญหา อุปสรรคและแนวทางแก้ไขปัญหา อุปสรรค ในการพัฒนา
ชุมชนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาโครงการโรงเรียนมัธยมศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาทบทวนในการพัฒนาชุมชนของครูมัธยมศึกษาใน
โครงการโรงเรียนมัธยมศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต และสังคม โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น
5 ด้าน คือ

- 1.1 ด้านการศึกษาและอาชีพ
- 1.2 ด้านสังคมและวัฒนธรรม
- 1.3 ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
- 1.4 ด้านการสาธารณสุข
- 1.5 ด้านการเมืองและการปกครอง

2. ประชากรที่ศึกษา คือ ครูมัธยมศึกษาในโครงการโรงเรียนมัธยมศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต และสังคม รุ่นที่ 1 ปีการศึกษา 2532-2533 ในเขต 64 จังหวัดทั่วประเทศ

วิธีดำเนินการวิจัย

ได้กำหนดขั้นตอน และ วิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากร และ กลุ่มตัวอย่าง
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ประชากร และ กลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ครูมัธยมศึกษาที่ปฏิบัติการสอนในโรงเรียนมัธยมศึกษา โครงการโรงเรียนมัธยมศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม (มพชส.) รุ่นที่ 1 ปีการศึกษา 2532-2533 ในเขต 64 จังหวัดทั่วประเทศ โดยมีครูมัธยมศึกษาจำนวน 4,475 คน

การเลือกกลุ่มตัวอย่าง ใช้วิธีการสุ่มแบบง่าย (Simple Random Sampling) (ประคอง กรรณสูต 2525: 8)

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้างครั้งนี้ ได้แก่ ครูมัธยมศึกษาที่ปฏิบัติการสอนในโรงเรียนโครงการโรงเรียนมัธยมศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 384 คน ในจำนวน 30 โรงเรียน ในเขต 15 จังหวัดทั่วประเทศ โดยมีวิธีและขั้นตอนการสุ่มกลุ่มตัวอย่างดังนี้

1.1 กลุ่มตัวอย่างใช้เกณฑ์กำหนดขนาดตัวอย่างจากตารางของ ทาโร ยามาเน (อุทุมพร จามรมา 2530: 30) โดยมีค่าความเชื่อมั่นที่ 95 % ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 367 คน

1.2 สุ่มตัวอย่างจังหวัดที่มีโรงเรียนในโครงการโรงเรียนมัธยมศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต และสังคม จำนวนทั้งหมด 64 จังหวัด ผู้วิจัยได้ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบง่ายโดยวิธีจับสลาก (ประคอง กรรณสูต 2525: 8) ได้มาจำนวน 15 จังหวัดดังนี้ นครปฐม

อยุธยา สระบุรี อ่างทอง ชลบุรี ระยอง นครศรีธรรมราช นัทลุง เชียงใหม่ ลำปาง นครสวรรค์ อุดรธานี ขอนแก่น สุรินทร์ นครราชสีมา

1.3 สุ่มตัวอย่างโรงเรียนโดยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่ายโดยวิธีจับสลาก (ประกอบ กรรณสูต 2525: 8) จังหวัดละ 2 โรงเรียน ได้โรงเรียนจำนวนทั้งสิ้น 30 โรงเรียน เป็นक्रमัธยมศึกษาที่ปฏิบัติการสอน จำนวน 587 คน

1.4 สุ่มกลุ่มตัวอย่างประชากรโดยใช้สูตรการคำนวณสัดส่วนครุจาก โรงเรียนแต่ละโรงโดยใช้สูตร (บุญเรียง ขจรศิลป์ 2530: 57)

$$f = \frac{n}{N}$$

โดย f = สัดส่วนในการสุ่ม

n = ขนาดกลุ่มตัวอย่าง

N = ขนาดของกลุ่มประชากร

$$\text{ดังนั้น } f = \frac{587}{367} = 1.59$$

ได้สัดส่วนในการสุ่มตัวอย่างเท่ากับ 1:5 จึงได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 384 คน รวมกลุ่มตัวอย่างเป็นक्रमัธยมศึกษาในโครงการโรงเรียนมัธยมศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม จำนวน 384 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้เป็นแบบสอบถามจำนวน 1 ชุด แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบ ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบเลือกตอบ

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทที่ปฏิบัติจริงในการพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในโครงการโรงเรียนมัธยมศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมในด้านต่าง ๆ 5 ด้าน คือ

1. ด้านการศึกษาและอาชีพ
2. ด้านสังคม และ วัฒนธรรม

3. ด้านวิทยาศาสตร์ และ เทคโนโลยี
4. ด้านการสาธารณสุข
5. ด้านการเมือง และการปกครอง

ลักษณะของแบบสอบถามในตอนนี้เป็นแบบ เลือกตอบ และ เต็มคำ

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับ ปัญหา และอุปสรรคในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในโครงการ โรงเรียนมัธยมศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม และข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรค ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า และแบบปลายเปิด

2.2 การสร้างแบบสอบถามในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ขอคำปรึกษาจาก อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้ทรงคุณวุฒิ จากกรมสามัญศึกษาและกรมการศึกษานอกโรงเรียน ในการกำหนดเนื้อหาของแบบสอบถาม และการสร้างเครื่องมือ นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ออกไปสำรวจโรงเรียนมัธยมศึกษาในโครงการ มพช. ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างโดยการสัมภาษณ์ครูมัธยมศึกษาจำนวน 5 ท่านเพื่อนำข้อมูลที่ได้มาปรับปรุงแบบสอบถามในด้านของรูปแบบ และเนื้อหาให้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมจากงานวิจัยต่าง ๆ วิทยานิพนธ์ เอกสาร วารสารที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะจากคู่มือการดำเนินงานโครงการโรงเรียนมัธยมศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม และเอกสารประกอบการประชุมผู้ดำเนินงานโครงการโรงเรียนมัธยมศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม เพื่อหาแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม ต่อจากนั้นนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นไปปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์แล้วนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 4 ท่านตรวจแก้ไขข้อบกพร่องและหาความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) หลังจากนั้นนำไปทดลองใช้แบบสอบถามกับครูมัธยมศึกษาในโครงการที่มีใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 15 คน เพื่อหาค่าความเที่ยง (Reliability) ของแบบสอบถามแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขเป็นฉบับสมบูรณ์เพื่อนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างจริงที่เลือกไว้ต่อไป

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามลำดับดังนี้

3.1 ขอนหนังสือรับรองจากบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยถึงอธิบดีกรมสามัญศึกษา เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.2 ทำจดหมายถึงอาจารย์ใหญ่ตามโรงเรียนที่เป็นโรงเรียนกลุ่มตัวอย่างเพื่อขอคำแนะนำในการเดินทางไปยังโรงเรียนที่ผู้วิจัยจะเดินทางไป

3.3 ทำจดหมายถึงครูมัธยมศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง เพื่อขอความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม

3.4 แจกแบบสอบถามแก่ครูมัธยมศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง โดยผู้วิจัยได้เดินทางไปแจกแบบสอบถามด้วยตนเองส่วนหนึ่งใน 10 จังหวัด และเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองและอีกส่วนหนึ่งผู้วิจัยได้จัดส่งทางไปรษณีย์

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการทางสถิติโดยการแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) แล้วนำเสนอในรูปตารางและความเรียง

คำจำกัดความในการวิจัย

บทบาทในการพัฒนาชุมชน หมายถึง การปฏิบัติจริงในหน้าที่ การกิจและกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งมีส่วนร่วมรับผิดชอบโดยส่วนรวมในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการพัฒนาชุมชน และพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนและประชาชนในท้องถิ่นรวมไปถึงการพัฒนาสังคมท้องถิ่นให้ดีขึ้น ซึ่งเป็นบทบาทในด้านการศึกษาและอาชีพ สังคมและวัฒนธรรม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การสาธารณสุข การเมืองและการปกครอง

บทบาทในการพัฒนาชุมชนด้านการศึกษาและอาชีพ หมายถึง การปฏิบัติจริงในหน้าที่ การกิจและกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งมีส่วนร่วมรับผิดชอบโดยส่วนรวมในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการพัฒนาชุมชนและพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนและประชาชนในท้องถิ่นรวมไปถึงการพัฒนาสังคมในท้องถิ่นให้ดีขึ้น โดยการให้ความรู้ในรูปการจัดกิจกรรมการศึกษา เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาการศึกษาตลอดชีวิตของนักเรียนและประชาชน และเพื่อพัฒนาอาชีพท้องถิ่นให้แก่ นักเรียนและประชาชน

บทบาทในการพัฒนาชุมชนด้านสังคมและวัฒนธรรม หมายถึง การปฏิบัติจริงในหน้าที่ การกิจและกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งมีส่วนร่วมรับผิดชอบโดยส่วนรวมในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการพัฒนาชุมชน และพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนและประชาชนในท้องถิ่นรวมไปถึงการพัฒนาสังคมในท้องถิ่นให้ดีขึ้น โดยการให้ความรู้ในรูปการจัดกิจกรรมการศึกษา เพื่อให้นักเรียนและประชาชนรู้จักการแก้ปัญหา การพัฒนาสภาพสังคมในชุมชนและการพัฒนาตนเอง รวมไปถึง การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมประเพณีด้วย

บทบาทในการพัฒนาชุมชนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี หมายถึง การปฏิบัติจริง ในหน้าที่ การกิจและกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งมีส่วนร่วมรับผิดชอบโดยส่วนรวมในการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการพัฒนาชุมชนและพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนและประชาชน ในท้องถิ่นรวมไปถึงการพัฒนาสังคมในท้องถิ่นให้ดีขึ้น โดยการให้ความรู้ในรูปการจัดกิจกรรม การศึกษา เพื่อให้นักเรียนและประชาชนมีความรู้ความเข้าใจ และใช้ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีเพื่อพัฒนาอาชีพที่เหมาะสมในท้องถิ่น โดยเฉพาะอาชีพด้านเกษตรกรรม

บทบาทในการพัฒนาชุมชนด้านสาธารณสุข หมายถึง การปฏิบัติจริงในหน้าที่ การกิจ และกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งมีส่วนร่วมรับผิดชอบโดยส่วนรวมในการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อก่อให้เกิด การเปลี่ยนแปลงในการพัฒนาชุมชน และพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนและประชาชนในท้องถิ่น รวมไปถึงการพัฒนาสังคมในท้องถิ่นให้ดีขึ้น โดยการให้ความรู้ในรูปการจัดกิจกรรมการศึกษา เพื่อให้ นักเรียนและประชาชนได้รับการพัฒนาสุขภาพอนามัย รู้จักเล่นกีฬา มีงานนันทนาการ และ เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักพึ่งตนเองในปัจจุบัน 4

บทบาทในการพัฒนาชุมชนด้านการเมืองการปกครอง หมายถึง การปฏิบัติจริงใน หน้าที่ การกิจและกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งมีส่วนร่วมรับผิดชอบโดยส่วนรวมในการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการพัฒนาชุมชนและพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนและประชาชน รวมไปถึงการพัฒนาสังคมในท้องถิ่นให้ดีขึ้น โดยการให้ความรู้ในรูปการจัดกิจกรรมการศึกษา เพื่อให้ นักเรียนและประชาชนสร้างสิ่งยึดเหนี่ยวร่วมกันในเรื่องชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข โดยเฉพาะการส่งเสริม ให้ประชาชนไปใช้สิทธิเลือกตั้งในโอกาสต่าง ๆ

ครูโรงเรียนมัธยมศึกษา หมายถึง ครูที่ปฏิบัติการสอนอยู่ในโรงเรียนมัธยมศึกษาใน โครงการโรงเรียนมัธยมศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมปีการศึกษา 2532-2533

โครงการโรงเรียนมัธยมศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม หมายถึง โครงการ ที่อยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานโครงการพิเศษ กรมสามัญศึกษา และ กรมการศึกษานอก โรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ โดยเป็นโครงการที่ ดำเนินงานตามระบบบริหารของการพัฒนา ชนบทแห่งชาติ (กชช.) โดยมีมุ่งหมายให้โรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษาร่วมมือกับศูนย์ การศึกษานอกโรงเรียน หน่วยงาน องค์กร และบุคคลทั้งภาครัฐบาล และ เอกชน จัดการศึกษา หรือกิจกรรมทางการศึกษาที่ส่งเสริมการพัฒนาคคุณภาพชีวิตและสังคมให้นักเรียนและประชาชน ในท้องถิ่นที่โรงเรียนตั้งอยู่

ข้อตกลงเบื้องต้น

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยถือว่า คำตอบที่ได้จากการตอบแบบสอบถามของครูเป็นคำตอบที่เชื่อถือได้

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. เป็นแนวทางในการปรับปรุงบทบาทของครูในการพัฒนาชุมชนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
2. เป็นข้อมูลสำหรับประกอบการวางแผนของกรมสามัญศึกษา และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้วางนโยบายของโครงการ และกำหนดลักษณะงานให้เหมาะสมกับงานของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในการพัฒนาชุมชนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
3. เป็นประโยชน์ และแนวทางในการศึกษาวิจัยของผู้สนใจในเรื่องการพัฒนาชุมชน การพัฒนาชนบท และงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย